

הפלגתן של ה'פאנים' ישירות לקפריסין והשתלטותם המאופקת של הבריטים על האניות סימלו שינוי ותפנית הן מצדם של הבריטים והן מצדם של מארגני ההפלגות, נראה היה ששני הצדדים האמינו כי המצב עומד להשתנות שינוי יסודי. הערכה זו השתקפה גם בתקשורת, במהלך ינואר 1948 עסקה העיתונות בהרחבה בפתיחת השערים הצפויה בפברואר, כפי שנקבע בהחלטת העצרת הכללית של האו"ם 1.181.

המעצמה המנדטורית תעשה כמיטב יכולתה

להבטיח, ששטח הנמצא בטריטוריה של המדינה היהודית, ובכלל זה נמלים ועורף (הינטרלנד) מספיק למתן אפשרויות לעליה ממשית, יפוננו בהקדם האפשרי, על כל

פנים לא יאחר מה-1 בפברואר, 1948²

על רקע זה יצאה באמצע ינואר האנייה ל"ה גיבורי גוש עציון כשמלוויה מעריכים כי מעפיליהם, אם יתפסו, כבר לא יישלחו לקפריסין.³

הספינה נקראה במקור Sylvia Starita, זו הייתה ספינת עץ דו תרנית Schooner עשויה עץ ומצוידת במנוע דיזל. דחי הספינה היה כ-150 טון ומהירותה בין 5 ל-6 קשרים.

הרכישה נוהלה על ידי עדה סרני באחד מנמלי איטליה ולאחר מכן הועברה הספינה לוונציה שם החלה הכנתה להפלגה. ההכנות כללו בניית דרגשים (שלד מורכב מצינורות בניין ועליו משטחי עץ) והטענת הספינה בדלק ל-16 ימי הפלגה ומזון לשבועיים. כן הותקנו בספינה סליק למכשיר הקשר וסליק למלווים.

צוות ההכנה כלל מספר פועלי מספנה מקומיים שעבדו בפיקוח אנשי המוסד. בשלב ההכנות נקראה הספינה בשם הצופן – 'הזקנה'.⁴

¹ המשקיף, יום רביעי, ינואר 14, 1948; מדור, Front page, עמוד 1

² החלטה 181 סעיף א'2 הדין בסיום המנדט

³ דו"ח הגדעוני אדמוני בתיק האנייה באתר הפלי"ם עמ' 3

⁴ בהמשך קיבלה את שמה 'ל"ה גיבורי גוש עציון' לזכר 35 הלוחמים, מה'רזרבה' של הפלמ"ח

ומהחי"ש, שנקלעו למארב בדרכם להגיש עזרה לתושבי גוש עציון הנצור ונפלו כולם בקרב

ב-16 בינואר 1948 ערב יציאתה לים.

לקראת הפלגתה הגיעו לספינה המפקד המיועד יצחק לנדוואר והגדעוני' יחיאל אדמוני, השניים השתלבו בהכנות. במקביל גויס גם צוות שכיר שמנה רב חובל, שלושה מלחים ושני מכונאים.

בשלב הסופי של ההכנות התעוררה בעיה כאשר משאיות המזון שהגיעו לספינה נעצרו על ידי שלטונות המכס בחשד להברחה המיועדת למטרות סחר ב'שוק השחור'. עדה סרני נאלצה לפנות לידידה מפקד המשטרה ברומא וזה הורה את מנהל הנמל בוונציה לשחררן.⁵

המעפילים המיועדים, 273 במספר, הגיעו ממחנות העקורים באוסטריה ומהאזור האמריקאי בגרמניה. מקצתם יוצאי הונגריה שהגיעו דרך שבדיה.⁶ רוב המעפילים היו צעירים ואלה קיבלו עדיפות עקב המאורעות שהתחוללו והחריפו באותה עת בארץ.⁷ ערב ההפלגה הוסעו המעפילים ברכבת לוונציה וב-14 בינואר הועברו בשתי סירות לאנייה שהמתינה להם קשורה למזח בקרבת תעלת פלסטרינה.

המעפילים עלו והתארגנו באנייה על פי סדר שנקבע מראש ועל סמך הניסיון הרב שנצבר במוסד ובפלי"ם. בין המעפילים נמצאה קבוצה מגובשת המשתייכת לתנועת 'הבונים' ואלה היו לעזר רב בשלב ההתארגנות.⁸ ב-17 בינואר בשעה 05:30 נותקו חבלי האנייה מהרציף אלא שזו לא משה במקומה, שילוב בין המעמס שנוסף לאנייה ומצב השפל הביא לכך שהאנייה "ישבה" על קרקעית התעלה. גוררת שהובאה לא הצליחה להזיז את האנייה אך תודות לקשריה של עדה סרני הגיעה תוך זמן קצר גוררת נוספת והשתיים, במאמץ משותף, הצליחו להוציא את האנייה אל מרכז התעלה ומשם יצאה האנייה לדרכה.

נתיב האנייה עבר לאורך הים האדריאטי, כשהגיעה לקצהו הדרומי נתקלה בים סוער ונאלצה להיכנס ולהסתתר בנמל אוטרנטו. עם שך הסערה המשיכה האנייה בדרכה וב-29 בינואר נתקלה בסערה נוספת. בהמשך הדרך הופיעו תקלות מנוע שחייבו את האנייה לעצור ולשנות מנתיבה, מסעה התארך מעבר למתוכנן, מלאי המזון והמים התדלדל והדבר גרם לירידה במורל המעפילים.

בניגוד להפלגות העפלה קודמות העזו המלווים להעביר את האנייה בתעלת הקורניתוס, נתיב שקיצר את משך ההפלגה וגם הקל על המעפילים שסבלו מאוד בים הפתוח. חשוב לציין שתעלה זו איננה נחשבת מעבר מים בין לאומי ובבחירה בה

⁵ אתר הפלי"ם, 'אניית המעפילים ל"ה גיבורי גוש עציון' סיפורו של הגדעוני' יחיאל אדמוני. וגם עדה עמ'

⁶ אהרוני – מטות, עמ' 96.

⁷ אתר הפלי"ם, 'אניית המעפילים ל"ה גיבורי גוש עציון' סיפורו של הגדעוני' יחיאל אדמוני עמ' 2.

⁸ חברי הבונים סייעו גם במהלך ההפלגה בעבודות שונות וגם לקחו חלק במשמרת הגשר כצופים וכהגאים.

נחשפה האנייה לסכנת התערבות וסיכול מצד המודיעין הבריטי שהייתה לו השפעה רבה על שלטונות יוון. המעשה משקף את בטחון המלווים כי האנייה לא תיעצר וכי השתנו הכללים.

מתעלת קורינתוס המשיכה הספינה אל מצר הסקרפנטו ומשם בקורס ישיר העובר מדרום לקפריסין לכיוון בירות. עם ההגעה לטווחים בהם ניתן היה לנווט לפי עצמים בולטים בחוף הלבנוני פנתה הספינה דרומה לכיוון חופי הארץ, חוף הנחיתה שיועד לה היה נהרייה.⁹

בשלב מסוים תוכנן עבור האנייה מפגש עם *בונים ולוחמים* כדי להעביר אליה את המעפילים ולחזור לאיטליה, אך החבירה לא התבצעה.

ב-31 בינואר בשעה 10:00 התגלתה הספינה על ידי מטוס סיור. באותה עת שהו המעפילים בבטן הספינה. ב-12:00 הופיע מטוס נוסף מעל האנייה ושעה אחר כך הופיעה המשחתת HMS Childes. יומיים קודם לכן ב-29 בינואר נשלח לספינה מברק האומר:

אין להתנגד בים, יש להתנגד פאסיבית בנמל, אם הכוונה תהיה גירוש לקפריסין¹⁰

הנחייה זו משקפת את הערכת המוסד כי תם עידן הגירוש לקפריסין. בשעה 14:30 במרחק של כ-80 מיל מחופי הארץ, הניפה האנייה דגל תורכי תוך תקווה שהמשחתת לא עמדה על זהותה אך המשחתת המשיכה ללוותה. בשעה 17:30 לחצו המעפילים לעלות לסיפון בגלל המחנק והצפיפות ששררו בבטן האנייה. המלווים החליטו להפסיק את ההתחזות, על התורן הונף הדגל הישראלי ועל הדפנות הוצג שם האנייה ל"ה גיבורי גוש עציון, המעפילים פצחו בשירת התקווה. מהמשחתת אותתו לאנייה דרישה לפנות מערבה ולהפליג לקפריסין שלא הייתה רחוקה אך האנייה אותת שהיא מפליגה לחיפה.¹¹ הספינה המשיכה בהתקדמותה דרומה, ולמחרת ב-1 בפברואר בשעות הבוקר הופיעה המשחתת HMS Chaplet והצטרפה לליווי. הבריטים ביקשו שיותר להם לעלות לסיפון וקיבלו מהאנייה אישור לעשות זאת. אישור זה ניתן מבלי להתייעץ עם הארץ שכן אנטנת הקשר (כבל המתוח מהתורן אל הסיפון) הושלכה בשלב ההסתוות והקשר נותק.¹²

⁹ לצטט

¹⁰ אמ"ה מאת ארנון אל הזקנה

¹¹ ניניאן-פטרול עמ' 888

¹² לצטט

בשעה 11:20 כשהייתה מערבית לצור ניגשו שתי המשחתות אל האנייה והעבירו לסיפונה 45 מלחים ושני קצינים. לא הייתה התנגדות, המלווים השביתו את מנוע האנייה והבריטים נאלצו לגרור אותה לנמל. בנמל חיפה ניכרו שינויים רבים: הבריטים היו בעיצומו של תהליך הפינוי מהארץ. הרציף אליו היו המעפילים מורדים בדרך כלל ('רציף הדמעות') היה תפוס על ידי אניות משא בריטיות לפיכך נקשרה האנייה לדופן הסיירת Phoebe שעגנה מול שובר הגלים.¹³ הקשירה נעשתה באמצעות שתי גוררות של הצי HMT Marauder ו-HMT Brigand שהובאו ממלטה לסיוע במקום כוחות המשטרה הימית שהחלו לעזוב. על סיפון ה-Phoebe הוקמו אוהלים ששמשו לבדיקה ביטחונית ולחיטוי ומשם באמצעות כבש הועברו המעפילים אל אניית הגירוש 'אמפייר ריוול'.¹⁴ התהליך כולו בוצע באמצעות מלחי הצי שכן כוחות הצבא והמשטרה שטיפלו בדרך כלל בתהליך היו בשלבי פינוי. אניית הגירוש יצאה לדרך עוד באותו יום ולמחרת הגיעו המעפילים לקפריסין והועברו למחנה 55.¹⁵ במהלך העברת המעפילים לאניית הגירוש עבר חלק מהם תחקיר על ידי יחידת המודיעין הבריטי PSS 257.¹⁶ על פי דו"ח התחקיר הובאו המעפילים לארץ כדי לשמש תגבורת לכוחות הלוחמים, עוד נכתב בדו"ח כי בהפלגה לקפריסין ראו המעפילים שלב מתחייב מהתהליך ואף גילו התלהבות לקחת בו חלק. כותב הדו"ח מוסיף ומציין כי העיר חיפה הייתה שקטה ורגועה בכל מהלך ההורדה מהאנייה וההעברה לאניית הגירוש.¹⁷ המודיעין הבריטי הגיע באמצעות ניתוחו למסקנות שהייתה עד כה רק בגדר תחושה. האניות תמשכנה להגיע, המעפילים יעצרו ויגורשו אך זמן קצר אחר כך יחזרו לארץ ישראל, תהליך כולו נתפס על ידי שני הצדדים כטכני וביורוקרטי. הלהט שאפיין את המאבקים על הסיפונים ובדרך למחסני אניות הגרוש נעלם.

¹³ הארץ, יום שני, פברואר 02, 1948, מדור, Front page עמוד 1

¹⁴ דבר, יום שני, פברואר 02, 1948, מדור, Front page

¹⁵ שם, שם.

¹⁶ דוח לטנא אמ"ה מגירת ל"ה: 3.2.48

¹⁷ דוח ה PSS אמ"ה מגירת ל"ה: תרגום, תפוצת המוסד נכתב 1.2.48 תורגם 13.2 48